

Bidrag til Tønder Bys og Hostrup Sogns Historie 1540—1692.

Meddelt af Louis Bobé.

Nærværende Optegnelser ere indførte i et Exemplar af *Calendarium Sanctorum et Historiarum*, trykt 1579, der er gaaet i Arv i Præsteslægten Rigelsen, af hvilken tre Slægtled efter hinanden, Bedstefaderen Rigels Nielsen (*Richelius Nicolai*, fra o. 1538), Faderen Peder Rigelsen (*Petrus Richelius*) fra 1569—1604 og Sønnen Rigels Petersen (*Hr. Riggel, Richelius Petri*) til 1634 — altsaa i næsten hundrede Aar — afløste hinanden som Sognepræster i Hostrup. Efter den sidstes Død ses Bogen at have tilhørt *Nicolaus Christian Lorentzen*, Præst i Oxenvad, der døde 1707. Senere blev den erhvervet af den bekjendte Genealog *O. Møller*, med hvis Samlinger den kom til Rigsarkivet. Af de 4 Præsters Optegnelser, indførte i Kalenderens Rand ved de paagældende Dage, dels paa Latin, dels paa Plattysk, er her i Oversættelse meddelt et kronologisk ordnet Udvalg, der formentlig ikke vil være uden Interesse i lokal-, kultur- og personalhistorisk Henseende.

1540, efter at Regnskabet for Hostrup Kirke var aflagt, haver Kirkens ældste paa den ærbare *Hr. Godske Rantzau*, Amtmand i Tønder, hans Befaling atter ombygget det 1539 nedbrændte Præsteenkehus.

1553, den 28. April, dode den velbyrdige Matrone Fru Beke Holk til Tønder¹⁾.

1572, 17. November, dode paa Solvig i sin Alders 54. Aar den højædle Hr. Erik Lange den ældre, Arveherre til Solvig og Engelsholm, min højtærede Patron, dyrebar for os alle, saavel paa Grund af sin Fromhed og Kløgt som for den Veldædighed, han udviste mod alle og særlig mod Guds Ords Forkyndere. Jeg skrev en kort Mindetale over ham, indeholdende hans Levnetsløb, som jeg 1578 læste op ved Præstesynoden og som endnu findes i mit Bibliothek.

1581, 29. September, Natten efter St. Mikkels Dag, Natten mellem Lørdag og Søndag, er Byen Tønder hartad afbrændt grueligen fra den vestlige Ende af til Torvet. Thi paa den søndre Side af Gaden fra Peter Lavrens' Hus af, som hans Moder lod bygge indtil Jannikes Gade, ere kun to Huse ynkeligen bleven reddede, det ene, som Andres Hinrichsen iboer, det andet som Peter Matzen iboer, dog er den ene Kvist paa Peter Matzens Hus afbrændt, den øvrige Del af hans Hus er bleven forskaanet ved guddommelig Naade og fromme Folks Hjælp, hvem han ogsaa har lovet en Gave, og lod han strax bringe Øl til Folkene, for at de skulde hjælpe ham at afværge Ilden fra hans Hus med Vand og andre Instrumenter. Paa den nordlige Side fra Jacob Vits Hus til Torvet langs Gaden er der ikke bleven et Hus staaende. Deriblandt er ogsaa min Hustrus Faders Hus lagt i Kul og Aske. Og denne Ild er først bleven optændt udi den agtbare

¹⁾ Se Sønderjydske Aarbøger 1897, 115.

Negels Holdensen, den forrige Borgermesters Stald, og man ved endnu for Tiden egentlig ikke, hvorfra Ulykken først er opstaaet. Tjenestepigen er løben bort, og hendes Husbond levede ikke længe derefter formedelst stor Sorg. Hans Hustru solgte sit Hus til den ærbare Peter Holst, og hun flyttede til Husum.

1585, 2. August Klokken 4 om Eftermiddagen. er den ærværdige Hr. Jørgen Petersen, Pastor og Provst i Tønder, rolig og kristelig hensovet i min og flere fromme Folks Nærværelse.¹⁾

1586, 29. Juli, Klokken 5 henimod Aften, er Ulvegaden i Tønder og hele Pladsen „hinter den Stollen“, ogsaa Husfogedens Hus og hele Gaden derved, tilligemed alt, som er vestlig for Porten, afbrændt.

1592. Blev Otto von Qualen²⁾, Hans fyrstelige Naades Amtmand i Tønder, hans Søn, et Barn, begravet i Tønder, i Kirken ved Koret i den Begravelse, som Fru Mette havde ladet gjøre til sin Mand Benedicts von Alefelde. Drengens Begravelse fandt Sted Onsdag i den stille Uge, og dette er den første Prædiken, der holdtes i den nye Kirke Ao. 1592. Talen holdtes af Hr. Anders Thomsen, vor Præst. Den anden Prædiken holdtes ved den dydsirede Matrone Catharine, den fornemme Borger udi Tønder Hr. Peter Laurensens Ægtehustrus Begravelse.

1592, 24. April, døde den højædle Jomfru Dorothea Rantzou, den højædle Hr. Benedicti Rantzovii³⁾,

¹⁾ Jensen 371.

²⁾ Otto Qualen til Nybøl, 1562—1604.

³⁾ Bendix Rantzau til Møgeltønder, Søn af Christopher Rantzau.

Herre til Store Tønder, hans Datter, prydet med stor Fromhed, Godhed og Sædernes Renhed, ligesom hun af alle berømmedes for sjældne Dyder og Aandens Gaver. I sin sidste Dødskamp formanede hun, moden trods sine unge Aar, sin Fader paa sømmelig og prydelig Vis til Guds frygt, Retfærdighed, Billighed og Naade mod hans Undergivne, og bad ham især om ikke at straffe de af hans Undergivne, der kun havde forsyndet sig i ringe Grad, med den spanske Kappe, med mindre de vare dømte til Døden. Hun blev begravet i Møgeltønder Kirke.

1592, 7. Juli, haver Laurens Frellesen i Hostrup Sogn, hans Hustru Mette, født et Barn, en lille Pige af gruelig Skabning, som er kommen død til Verden. Fra den Tid af haver denne Laurens ført et forargeligt Levnet med sin Hustru og dennes Moder. Banden, Sværge, Skjælden, saa at den ene formæledede den anden, haver ikke været usædvanlig der i Huset. In summa Ægteskabsdjævelen Asmodeus havde der sin største Lyst.

1593, 17. Januar, døde Andreas Petersen, født i Emmerschede, min gode Svigersøn, der elskede Fromhed, Retfærdighed og Retskaffenhed. Han havde levet i Ægteskab med min Datter Kierstina i 31 Uger 4 Dage.

Samme Dag døde om Eftermiddagen mellem 3 og 4, i sin Alders 35. Aar, Hr. Thomas Petersen¹⁾, Guds Ords Forkynder udi Burkarl.

¹⁾ Nævnes ikke i Præsterækken hos Jensen, Statistik, 425.

1593, 27. Februar, er Andreas Lassen, den fornemteste Borger i Byen Tønder, en from og god Mand, hensovet i den sande Tro og sikker Erkjendelse af sine Synder.

1593, Juleaften, var den store Vandflod ved Husum, Friesland, Tønder, Ribe og andre Steder langs med Havbredden, saa at og mange Folk udi Amtet Tønder langs med Havdiget ere druknede, og fra dette Sogn Hostrup er Nis Jepsen i Jeising hans Søn, som ved højlys Dag vilde ride til Tønder, druknet. Den ædle, ærbare og dydsirede Fru Dorothea Rantzow, Enke, til Solvig, havde Juleaften været i Tønder i egne Ærinder, men maatte Hendes Naade formedelst Vejrets Barskhed blive paa Tønder Hus. Min Vogn var til samme Tid ogsaa i Tønder, men for at undgaa Livsfare maatte min Karl overnatte der. Mange Heste som vare bundne til Krybben, ere fra Friesland drevne op paa Geesten, item mange Køer, Svin, Faar og Føl ere ogsaa, alle døde, kommen drivende hertil.

1593. Af Fromhed, Visdom og Mildhed haver den ædle, ærbare og velbyrdige, fornuftige og med mange Dyder synderlig begavede Fru Dorothea Rantzau til Solvig, Gud til Ære, Sognets Menighed til Nytte og velbemeldte Frue til et længe varende og udødeligt Navn, skjænket Kirken i Hostrup en ny Altarkalk, thi Kirken har selv givet Sølvet dertil, som vejede 50 Lod 3 Kvint. Men velbemeldte Frue haver af sin egen Bekostning givet dertil Forgyldningen, og er den først bleven brugt i denne Kirke af mig, Petrus Rigelius, Juledag 1593.

1596, 18. Marts, Kl. 3 om Formiddagen, døde blidt og rolig den højædle og naadige Herre (Christophorus Rantzowius¹⁾), fordum Herre til Quarnbek, udi Kiel, Fader til de ved deres Lærdom og Dyd velbekjendte Brødre Benedict Rantzowius, Christophorus Rantzovius, nu Herre til Quarnbek, og Georgius Rantzovius, samt Fru Dorothea Rantzau til Solvig, som hele Familien Rantzaus Senior, i sin Alders 93. Aar og blev jordet med Hæder i sin Begravelse i Kiel 7. April. Ære være Gud, og den døde from Ihukommelse.

1598. Ludde Janssen, boende i Blesborg og født i Kraulund, der i sine unge Aar har slaaet sin Faders Arm over og nu i disse Aar havde stjaalet meget Træ fra Dravit ved Løgumkloster og antændt og afbrændt det fyrstelige Vogterhus eller Vagten ved nævnte Skov (Dravit), blev hængt op, første Gang en Mandag, var den 19. Juni; thi medens Skarpretteren fik sine to Fingre klemt mellem Galgestolpen og Strikken, lod han Tyven hænge saalænge til han troede, at Misdæderen maatte være død. Og vilde Skarpretteren have sine Fingre fri, maatte han skjære den Strik over, der snørede Misdæderens Hals sammen, og da han gjorde det, greb han fejl, fordi han var drukken, og fik han ikke Jærn[ringen] sat paa Krogen, hvor-

¹⁾ f. 1503, g. 1. m. Dorothea Ahlefeldt, 2. Margrethe Sehested, f. 1526 † 5. Okt. 1589 (Datter af Ewald Sehested til Kluvensiek og Hedevig Pogwisch). Børn: Bendix Rantzau til Møgeltønder, g. m. Anna Ahlefeldt, Datter af Gregers Ahlefeldt til Søgaard, Christoph Rantzau † 26. Jan. 1621, til Marnendorf og Osterrade, og Dorothea Rantzau, g. m. Melkior Rantzau til Solvig, † 1589.

ved Misdæderen faldt ned og kom [paa Benene igjen]¹⁾ Torsdag derefter, den 22. Juni, blev han hængt. Galgen var rejst paa samme Sted, hvor Misdæderen havde afbrændt den fyrstelige Vagt.

1600, den 19. Maj, stod Kai Hansen fra Aabenraa hans Bryllup med hans dydige Hustru Kierstine i Lybek.

Ao. Christi 1601, den 14. Marts, Lørdag før Oculi, om Middagen, da Klokkeren var slagen tolv, blev jeg, Petrus Rigelius, Pastor i Hostrup (med min Datter Anna Boetius, min Hustrus Søster, en Karl Jens, min Tjenestekvinde Marrin Petersdatter, Kiersten Jürgens i Jeising, og en Karl fra Risigen Moor ved Navn Nickels Petersen, der kom gaaende med et Brev) vaer, at Slottet i Tønder og Byen fra den vestre Ende af indtil Østen for Kirken var bleven bedækket med en gruelig Røgsky eller Røg, og man har hverken fra Slottet eller fra Byen vesten for Kirken, saalidt som fra Kirken eller Taarnet kunnet se eller bemærke det ringeste. Derefter er Røgen og Skyen atter trukket forbi og har bedækket hele Byen med Undtagelse af nogle Huse, nærmest ved Østerport beliggende, og denne Røg er trukket bort mod Vinden, der var nordøstlig. Da Røgen nu næsten var kommen til Porten og var forbleven der en liden Stund og bleven staaende, havde den bedækket hele Byen fra oven af, Taarnet, Spiret og Husene, lige ned til Jorden, saa at man ikke kunde se noget af Byen og Slottet fra denne østlige Side af. Derpaa er en liden Vind kommen op og har dreven den hele Røg og Damp foran sig, og

¹⁾ Utydelig.

alt er atter bleven smukt synligt, og af Røgen og Taagen har der dannet sig en anselig Sky, der straks hævede sig sort og tæt op og er dragen bort mod sydvest. Hele Himlen var temmelig klar, kun mod Vest var der nogle Skyer. Hvad den kjære Gud har villet tilkjendegive hermed, vil Tiden vise.

1601, 17. Martii om Morgenen Kl. 7 er Henrik Willemsen, den fornemste og rigeste Borger i Byen Tønder, kristelig hensovet i Herren og er begravet i Kirken foran Koret, paa den søndre Side, og er han den første, som blev begravet i den nye, hvælvede Grav.

1601, 21. Marts, er Jacob Vitt, en fornem, velagtet og velvis Borger i Byen Tønder, min synderlig gode Ven, med stor Højtidelighed og i talrig Forsamling ført til sit Hvilested.

1602, 22. August, holdt Boye Jacobsen sit Bilager i Flensborg med den dydsirede Jomfru Anneke salig Herman Lange, forhen Borgermester i Flensborg, hans efterladte Datter.

1603, 16. Marts, er min salig Fader Peder Rigelsen, som i 35 Aar i Hostrup Kirke haver forkyndt Guds Ord, hensovet mellem Klokken 9 og 10, i sin Alders 66. Aar. Gud gíve hannem en salig Opstandelse.

1606, 25. Juli, er jeg, Peder Rigelsen, bleven ordineret i Slesvig af M. Fabricius og otte Dage senere introduceret af Hr. Provsten i Tønder, Dr. Johannes Mauritius.

1608, 25. Oktober, er min kjære Moder Maryne Peters salig hensovet i Herren i sin Alders 60. Aar, havde med min salige Fader levet i Ægteskab 34 Aar.

1609, 22. Januar, stod mit, Peter Rigelsens Bryllup i Tønder i Christian Johansens Hus, med Margreta Fryddesdatter.

1611 haver samtlige Indvaanere i Sognet Hostrup foræret til en ny Prædikestol, og enhver givet efter Evne 160 Mark Lybsk, selv Boelsmænd og Kaadnere, og er den første Prædiken derpaa holden af mig Peter Rigelsen, paa den Tid Præst, Skjærtorsdag den 21. Marts. Vor Provst var den Gang den lærde Mand Hr. Johannes Mauritius fra Ekernførde.

1611, 1. Januar, blev mig min Datter ved Navn Marina født Kl. 1 om Eftermiddagen. Gud styrke Moder og Barn.

1615, 1. Decemder, er Vandfloden brudt ind omtrent Klokken 2 om Eftermiddagen og haver mange Steder anrettet frygtelig og uhørt stor Skade. I Rørkjær i dette Sogn har Floden tilføjet Indvaanere stor Skade, navnlig er Peter Ouerdebeck og Michel Hansen bleven skyllet ud af deres Huse. Vandet haver staaet hele to Alen over deres Hø i Laderne. Folkene i Seeth haver ogsaa lidt stor Skade. Elleve Personer ere druknede i Seeth, hvoriblandt en Kone, der inden hun havde gjort sin Kirkegang, blev begravet paa vor Kirkegaard den 6. Decemder. Stort og utalligt Vragods er skyllet op i dette Sogn, saaledes fra Dybvad op til vore Marker og rundtom ved Rørkjær, item haver Tidsholm ved Stampemøllen ned langs Jeising til Grønhave Vej ligget fuld af Vragods og alskens Gods, som man kunde nævne ved Navn.

1624, 15. Oktober, er vor salige Hr. Amtmand Hans von der Wisch paa Tønderhus bleven begravet i Kirken i Tønder.

1631, 20. Oktober, stod i den hellige Trefoldigheds Navn min Datter Maries Bryllup med Tyge Jepsen.

1634, 9. Februar, er Hr. Johannes Mauritius¹⁾ i Tønder bleven syg paa Prædikestolen, kom kun med megen Moje ned af samme, lagde sig straks til Sengs, og blev i de følgende 8 Dage hver Dag svagere, derpaa er han mellem Lørdag og Søndag Esto mihi om Natten mellem et og to sødt og salig hensovet i Herren i mange gode Folks Nærværelse, i sin Alders 74. Aar og blev begravet i Løgum.

1672 d. 6. Martii skød Johan Henrich Vogt en Købmand ihjel i Stockholm, at han kunde faa hans Penge, blev derfor siden halshuggen og Hovedet sat paa en Pæl. Hans Fader var den berømte Astronomus i Stade, som endnu lever, der havde spaaet ham det, da han stillede hans Nativitet [Paa dansk].

1691, 20. September, paa hvilken Dag min salig Hr. Broder²⁾ blev kaldet til Stepping og Fryrup Sogne, døde han om Natten og blev begravet 4. Oktober, paa hvilken Dag han fire Aar tilforn havde holdt Bryllup med Ingeborg Nisdatter, og er han den femte Broder af sex Præster, der ere døde. Jeg eneste efterlevende lever endnu ved Guds naaderige Godhed.

1693, 6. Februar, er min Svoger, er Hr. Jacob Caspergaard³⁾ i Starup ved Døden afgangen om Morgenen,

¹⁾ Født 1560, blev 1594 Præst i Tønder (Jensen, Kirchliche Statistik, 371).

²⁾ Claus Lorentzen, Præst (Jensen, Statistik, 215).

³⁾ Jensen, Statistik, 168.

en kristelig og retskaffen Guds Tjener, der har bevist mig meget godt.

1698, 12. Oktober, var min salig Broders Hr. Karstens¹⁾ Datters Bryllup i Ulkebøl med Hr. Johan Krag²⁾, Præst i Hørup; Dagen efter afbrændte den skønne Præstegaard i Ulkebøl, som min salig Broder Hr. Karsten Lorentzen havde bygt, begyndte om Morgen klokken 6, der jeg og min Hustru laa paa Sengen; to Rejskapper, Hestedækkener, et Sølvbelte og andet mere mistede vi i denne ulykkelige Ildebrand.

¹⁾ Christian Lorentzen, † 1688 (Jensen, 1620).

²⁾ Johan Knudsen Krag, † 1697, Præst i Hørup.